

Fængselsreformen.

Nogle betragtninger over fangebehandlingen i åbne anstalter i Danmark i tiden efter 1945 og fængselsarkitekturen.

Af fængselsinspektør, cand. jur. CARSTEN RAFAEL,
Statsfængslet på Kragsskovhede.

Indledning.

I årene efter den anden verdenskrig er der sket en rig udvikling af behandlingsarbejdet i de danske fængsler. Reformarbejdet har i det væsentlige haft dette sigte: at sikre den enkelte indsatte en efter hans egenart og særlige situation afpasset behandling. Reformarbejdet har været så opslugt af dette sigte, at to væsentlige områder hidtil har været næsten upåagtede.

Det ene område er spørgsmålet om, hvorvidt tilværelsen i et fængsel i sig selv må antages at have skadelige virkninger.

Det andet område er de problemkomplekser, der knytter sig til frihedsberøvelsens ydre ramme, selve fængslernes arkitektur. Det område har været relativt lidet opdyrket herhjemme i de seneste tredive år. Efter at man i forbindelse med den nye straffelov af 1930 havde tilvejebragt det første ungdomsfængsel, Statens Arbejdshus samt Forvaringsanstalten i Herstedvester, har man helt eller delvis indrettet alle senere fængsler i allerede tilstedeværende bygninger.

Denne omstændighed skyldes hovedsagelig, at de åbne anstalter er tilvejebragt under et pres af hastigt stigende belægningstal i fængslerne, så at man — i særlig grad i forbindelse med fremskaffelse af plads i anledning af retsopgøret efter krigen — ved etableringen har været i en betydelig tidnød. Dette har haft til resultat, at de åbne anstalter er af en ret primitiv standard, visse steder med gennemført fællesskab i 3 og 4 mandsstuer, utidsvarende værkstedsforhold og uhensigtsmæssige indretninger i forskellig henseende.

Efter at de åbne anstalter nu har eksisteret i en længere årrække og har givet ledelsen af disse institutioner erfaringer på dette nye område, har man her på stedet forsøgt at trænge lidt ind i spørgsmålet om, hvorvidt tilværelsen i en åben anstalt, der behandlingsmæssigt sikrer individet individuel behandling, må antage at medføre skadevirkninger. Man har derhos prøvet at

undersøge, hvorvidt arkitektoniske ændringer af anstalten kunne antages at modvirke sådanne eventuelle skadevirkninger.

I det følgende skal jeg fremstille de foreløbige resultater af dette forsøg. Fremstillingen har således specielt Statsfængslet på Kragsskovhede for øje, men visse af resultaterne har muligvis også betydning for åbne anstalter som sådanne.

I. ANSTALTENS NUVÆRENDE INDRETNING MED HENSYN TIL HUSNING AF DE INDSATTE.

1. Historisk.

Da Statsfængslet på Kragsskovhede blev projekteret i 1945/46, var det med henblik på husning af landssvigerfanger. Da byggeriet gik i gang, var der udarbejdet planer til en anstalt, der i 14 afdelinger skulle kunne huse ca. 2000 fanger, hvortil kom en lang række administrative bygninger.

Perioden, i hvilken projekteringen og byggeriet fandt sted, var præget af efterkrigstidens fattigdom på materialer, derunder ikke mindst sanitære installationer, metalrør og lignende.

Alene projektets planlagte omfang udelukkede, at man på noget tidspunkt opererede med tanken om at bygge med enestuer til de indsatte. Man måtte slå sig til tåls med, at det i første omgang drejede sig om at skaffe forsvarlige husningsforhold til nogle af de tusinder af fanger, der på det tidspunkt var indkvarteret i mange primitive og slet indrettede midlertidige kvarterer.

Da retsopgørets forløb i løbet af 1946 viste tydelige tendenser til at ville forløbe anderledes, end man havde kunnet forudse ved byggearbejdets begyndelse, blev byggeprojektet skåret ned, således at man nøjedes med at indrette en hel anstalt i de på dette tidspunkt allerede opførte bygninger, der alle — med undtagelse af den nuværende vaskeribygning samt køkkenbygningen — på dette tidspunkt var opført som fangeafdelinger. Ved passende ændringer i skillevægsinddelingen etableredes den nuværende anstalt i den bygningsmæssige torso, der allerede var tilvejebragt.

Da anstaltens reduktion til en kapacitet af ca. 350 fanger var besluttet, blev en ændring af husningen til enestuer ikke fundet gennemførlig, dels fordi det ville have medført en meget væsentlig forsinkelse af byggeriet, dels fordi det måtte anses for udelukket at tilvejebringe de nødvendige materialer.

Resultatet blev, at anstalten i sin oprindelige skikkelse fik fire belægningsafdelinger, der hver rummede 11 belægningsstuer, hver beregnet til at huse 8 fanger, foruden at hver afdeling indeholdt fælles sanitære anlæg og visse fælles opholdsrum.

2. Stedfunde ændringer.

8 mandsstuerne viste sig hurtigt at være meget uhensigtsmæssige. På stuerne var det vanskeligt at gennemføre den orden og

den hygiejne, som måtte skønnes nødvendig, og for de indsatte var det et alvorligt pres at skulle bo sammen 8 og 8. Det store fællesskab gav sig udslag i disciplinære vanskeligheder, ustandselige krav om flytning til andre anstalter, undvigelse og uro. For i nogen grad at råde bod på de uheldige forhold, som de store fællestuer afstedkom, gennemførtes i årene 1950/52 en opdeling af belægningsstuerne til 4 mandsstuer. Denne reform afbødede i nogen grad de ulemper, som tidligere havde vist sig, men der var dog stadig mange klager over det gennemførte fællesskab. Samtidig med opdelingen til 4 mandsstuer satte visse andre reformer ind i behandlingen, derunder særligt en vidt udbygget undervisningsvirksomhed, der formåede at drage en væsentlig del af belægget fra afdelingerne til skolebygningen, så at det store tryk fra fællesskabet derved lettedes i nogen grad. Det er utvivlsomt, at undervisningsvirksomheden i høj grad har været medvirkende til at dæmpe klagerne over fællestuerne.

3. Fordele ved det nuværende system.

Det er muligt, at man for at få det helt rette billede af forholdene også må erkende, at netop fællestuernes eksistens har virket heldigt for undervisningsvirksomhedens blomstring. I valget mellem at opholde sig på en 4 mandsstue i tæt fællesskab med 3 andre indsatte eller at tilbringe tiden i den rummelige og veludstyrede skolebygning med dens mangfoldighed af muligheder for en fornuftig fritidsbeskæftigelse er det utvivlsomt, at netop det udprægede og tætte fællesskab har været en medvirkende faktor til, at fritidslivet har haft den blomstring i anstalten, som tilfældet har været. Derfor taler også den kendsgerning, at i de perioder, i hvilke belægget har været lavt, så at en del af de indsatte har kunnet tildeles enestuer, er skolens fritidsvirksomhed gået stærkere tilbage, end reduktionen i fangetal har kunnet forklare.

Det udbredte fællesskab, i hvilket de indsatte hidtil har været fordelt hovedsagelig efter et alderskriterium, har undertiden også kunnet tjene visse behandlingsmæssige formål, for eksempel ved, at man udnyttede netop sorteringen til at dæmpe uroelementer. Det har undertiden vist sig hensigtsmæssigt for en tid at anbringe ungdommelige urostiftere mellem et klientel af væsentlig ældre, rolige indsatte.

4. Systemets ulemper.

De fordele, der kan opregnes som flydende af det gennemførte fællesskab, er dog nok i det væsentlige omstændigheder, der er gjort til dyder af nødvendigheden. Det er ganske åbenbart, at ulemperne har været mange og meget alvorlige.

Klagerne over fællesskabet er aldrig helt forstummet, selv ikke i de perioder, da atmosfæren i anstalten har været bedst og belægget mest kooperativt. Der har til stadighed været en gruppe,

som ikke kunne bære fællesskabets byrder, og som enten måtte overføres til andre anstalter eller for en tid har måttet isoleres i Hjørring arrest. I Hjørring arrest har der til stadighed opholdt sig 4—8 indsatte i perioder af 1—3 måneder på grund af forhold, der som oftest havde deres rod i fællesskabet.

Visse behandlingsmidler har i særlig grad lidt under fællesskabet, nemlig den personlige påvirkning gennem samtaler, idet den indsatte har været afskåret fra i ro og fred at overveje en stedfunden, eventuelt dybtgående samtale. Endvidere har brevskrivning, selvstudier og visse mere hobbybetonede sysler været hæmmet af, at der altid var andre tilstede i det rum, i hvilket den indsatte opholdt sig.

Hertil kommer, at der uden tvivl har fundet en udbredt og ofte yderst skadelig påvirkning sted de indsatte sig imellem, og at tonen i anstalten utvivlsomt kunne have været bedre, hvis der ikke hver aften, efter afmønstring, havde været lejlighed til at fortælle historier, der bedst egnede sig til at gengives efter mørkets frembrud. Den skade, der herved er sket, kan selvsagt ikke måles, men selvom den måske ikke er af virkelig katastrofal karakter, kan det dog med føje hævdes, at det havde været bedre at være den foruden.

5. Konklusion.

De erfaringer, som man har indvundet i de forløbne 11—12 år, tyder på, at fællestuerne bør erstattes med en anden form for husning. Da sovesale ville stemme dårligt med dansk tradition i almindelighed, og da militærets erfaringer i særdeleshed taler imod sovesalssystemet, der iøvrigt har mange tilhængere i de engelsktalende lande, synes den ønskelige reform at være overgang til enestuer.

II. FORMÅLET MED ENESTUER.

De ønsker, der motiverer kravet om enestuer, er ikke i deres mål forskellige fra dem, der i sin tid lå bag etableringen af de philadelphiske og auburnske systemer. Selvom midlerne nu er ganske andre, er det umiddelbare sigte det samme:

Ønsket om at lade behandlingens virkemidler få tid og lejlighed til at øve deres virkning på den indsatte.

Selv om forestillingen om, at ensomheden som en gunstig grund for angeren og ruelsen, ikke længere er i kurs, og selv om man nuomstunder anser det for mere ønskeligt at fremelske andre kvaliteter end just de skyldbetonede følelser af ruelse og fortrydelse, så ligger der dog formentlig i de oprindelige tanker om enecellen en intuitiv, men rigtig fornemmelse af, at strukturændringer hos et menneske ikke sker i selskab med andre. Et vist mål af ensomhed, eller dog en vis mulighed for at være alene

synes at være en væsentlig faktor, hvis et menneske skal beskæftige sig med sin egen personligheds struktur.

Hertil kommer et stadig stærkere udtalt krav om, at det i al almindelighed bør være en menneskeret at have et privat sted, hvor man kan være alene. Et sted, hvor man ikke behøver at udstille eller skjule sine følelsers udtryk og dette, selv om frihedsberøvelsen ikke er af meget lang varighed.

III. DEN TRADITIONELLE BYGNINGSFORM MED ENESTUER.

A. Eksisterende former.

I de fængsler, der består af enestuer, er det et gennemgående træk, at enestuen og de sikkerhedsmæssige hensyn er kædet sammen.

De traditionelle cellebygninger udmærker sig af sikkerhedsmæssige grunde ved: stærkt byggede ydervægge, sikrede vinduer og døre samt ved, at mange celler kan overses fra et enkelt geometrisk bestemt sted.

Arkitekturen har overalt måttet bøje sig for de sikkerhedsmæssige krav. Bygningsformen er tilsyneladende stivnet, hvilket måske hænger sammen med, at man stort set har været tilbøjelig til at forbeholde cellefængsler for de grupper af frihedsberøvede kriminelle, for hvilke sikkerhedsmæssige foranstaltninger af mekanisk art var nødvendige, medens man har set fællesskabet som et modstykke til celletilværelsen og forbeholdt fællesskabet for de grupper, for hvilke sikkerhedsmæssige hensyn ikke skønnedes enafgørende.

B. Kritik af bygningsformen.

Formålsbestemt byggeri.

Hvis man skal overveje at reformere et åbent fængsel, der hidtil har haft fællesskab, til en institution med enestuer, må det først og fremmest være vigtigt, at man ikke bygger på en måde, der kontrasterer for stærkt til det åbne fængsels hele formål. De traditionelle byggemåder vil i det åbne fængsel virke yderst uheldigt. Man må stille sig klart, hvad det er, man ønsker at tilvejebringe.

Man ønsker *ikke* at tilvejebringe et antal rum, fra hvilke den indsatte ikke kan flygte. Muligheden for flugt står jo den i en sådan institution anbragte åben gennem hele tiden fra opmønstring til afmønstring, og det ville derfor være ganske illusorisk at sikre 6 à 8 af døgnets timer på særlig vis. Dette tilsiges også af den ganske lave undvigelsesprocent, som de åbne danske fængsler kan glæde sig over. At $\frac{1}{2}$ % af belægget undviger, kan ikke motivere et kostbart sikkerhedsbyggeri.

Det, man ønsker at tilvejebringe, er et privat rum, i hvilket den indsatte kan sove, og i hvilket han kan *vælge* at tilbringe sin fritid.

Det er åbenbart, at det rum, som den indsatte skal have, må opfylde visse mindstekrav. Det skal være tilstrækkelig stort, have direkte adgang til frisk luft, være lyst og med adgang for solen. Det må kunne rumme en seng, bord og stol, give mulighed for at kunne vaske sig og eventuelt have et toilet eller dog nem adgang til et sådant.

Det kan være ganske uden luksus, når det blot er nemt at renholde og iøvrigt virker tiltalende.

Men det væsentligste krav er det, at det skal give den indsatte en fornemmelse af, at han der er alene, er *hjemme* hos sig selv, at han er privat, sig selv.

For den indsatte er institutionaliseringen en væsentlig fare. Han bliver talt, han uniformeres, han tælles atter, står i kø. Uanset hvor fremskreden behandlingen er, hvilken respekt der end vises individet, så længe frihedsberøvelsen varer, er han en brik i institutionens mosaik. Virkningerne viser sig, som det er ganske åbenbart i Kragsskovhedes afgangsafdeling, ved en stærk usikkerhed, en betydelig svækkelse af selvtilliden, ængstelse for den attråede frihed, alt eventuelt tilvejebragt på få måneder.

Disse skadelige virkninger har formentlig deres rod i selve anstaltsopholdets simpelhed, i den enkelhed i hvilken den indsatte tilværelse former sig. Dagen og natten går efter et ganske fast skema. Søvn, mad, arbejde, adspredelser er tilrettelagt for ham. Der er ingen problemer i den daglige tilværelse i selve fængslet. Der er ikke mulighed for at træffe valg eller afgørelser i den daglige tilværelse. Den er fastlagt i en dagsorden, et skema, en rytme, der er tilrettelagt efter hensigtsmæssighedens krav. Det er, set fra administrationens side, ubestrideligt praktisk, men prisen for denne livsform er høj.

Selv efter ganske kortvarige institutionsophold kan der umiddelbart iagttages en kendelig svækkelse af selvtilliden. Angsten for friheden med dennes nødvendighed af at skulle vælge på eget ansvar optræder med forfærdende styrke. I den kunstige, problemløse tilværelse trives dagdrømmerier, medens det var ønskeligt, at nøgternhed herskede. Alt imens der foregår et intetst forsøg på at give den indsatte indsigt i hans problemer og at styrke ham i hans almindelige livsduelighed, svækkes hans evner dertil af selve det miljø, han lever i dag ud og dag ind.

Det er vel næppe muligt ganske at overvinde disse vanskeligheder, som iøvrigt også kendes fra andre institutionsmiljøer end fængslernes, men det må opstilles som et ønske at imødegå de skadelige virkninger så vidt som muligt.

Det kan selvsagt ikke lade sig gøre at kopiere det frie liv. Det

givne er en tilværelse i en lille-verden. Det er denne lille-verdens vilkår, som må tilrettelægges hensigtsmæssigt.

Det, der vil være muligt, er formentlig at tilnærme institutionens og det frie livs vilkår på visse, afgørende punkter. Først og fremmest synes det at være institutionslivets uniforme simplicitet, der er skadelig, savnet af mulighederne for *at træffe valg*.

Hvis individet i så vidt omfang som muligt stilles overfor *valgets nødvendighed*, afgørelsen, der medfører konsekvenser, hvis man i den daglige livsrytme kunne understrege *ansvaret*, ville man formentlig være nået et skridt ad vejen til at afbøde frihedsberøvelsens negative sider.

Dette synes ikke at være en umulighed i et åbent fængsel, men det kræver unægtelig et afgørende brud med den traditionelle forestilling om, at det er et fængsels opgave at bringe den indsatte under en uniform tvang, at gennemtvinge en ensartet rytme for alle de individer, der til enhver tid huses i anstalten.

Hvis man opgiver denne tanke og i stedet erkender, at man kun kan påvirke mennesker, der *ønsker* at lade sig påvirke, at man kun kan udføre et hjælpearbejde i *samarbejde* med den indsatte, vil man kunne tænke sig en institutionstilværelse, der formentlig ville være langt mere hensigtsmæssig end den traditionelle.

IV. ANSTALTENS BEHANDLINGSMÆSSIGE FORMÅL MÅ VÆRE RETNINGSGIVENDE FOR BYGGERIETS UDFORMNING.

Siden opførelsen af arbejds huset og psykopatanstalterne har man ikke her i landet bygget fængsler, men indrettet disse institutioner i forhåndenværende bygninger.

Det synes indlysende, at det må være det hensigtsmæssige at søge byggeriet afpasset efter behandlingens formål, dog således at man ikke derved må fastlåse behandlingen i ganske bestemte baner, men må lade muligheden for, at behandlingsarbejdet kan udvikle sig efter nye tiders krav være åben.

Opgaven for den åbne anstalt er den at finde en husningsform for de indsatte, der giver de bedste betingelser for denne anstalts behandling af de indsatte. Den behandling, der er tale om, er et forsøg på påvirkning af det enkelte individ gennem et samarbejde mellem den indsatte og anstaltens personale. Den bygningsmæssige konstruktion skulle derhos være egnet til at formindske de skadelige følger af selve anstaltsopholdet. Hvis det er rigtigt, at de skadelige følger hænger sammen med indkaserering, med individets tvangsmæssige indpasning i et fællesskabs daglige rutine, må man søge fællesskabet opløst i videst muligt omfang. Det vil næppe være tilstrækkeligt blot at sørge for enkeltværelser. Hvis det, man ønsker at opnå, er det, at individet skal have et privatliv, er det ikke nok, at han har et rum, hvor han kan sove

og tilbringe sin fritid. Det må yderligere kræves, at han for at ombytte sin tilværelse i sit eget rum med ophold i fælleslokaler eller i det hele sammen med andre mennesker må vise et initiativ, må træffe et *valg*.

Hvis man således forfølger hensigten med enestuer til dens yderste konsekvens, vil det sige, at det ønskelige i og for sig ville være, at hver indsat havde sin egen bolig.

Denne tanke vil ikke være uigennemførlig, hvis man tænker sig boligerne konstrueret som rækkehuse i den enklest tænkelige facon, nemlig kun indeholdende et enkelt værelse med sanitære installationer og med plads til det nødvendigeste bohove såsom bord og seng. Et sådant system af enkeltrum ville svare nogenlunde til den mest moderne hotelform: *Motellet*.

Princippet for opførelse af motelrum kunne være det, at man opførte et system af sammenhængende blokke, der alle bestod af enkeltværelser orienterede mod samme verdenshjørne syd eller vest. Tænker man sig værelserne orienteret for eksempel mod vest, skulle denne side indeholde vindue og indgangsdør til rummet. Rummet måtte have et vindfang og måtte have en tilstrækkelig størrelse til at rumme bord, stol, seng, skab samt vaskekumme og evt. toilet.

Langs facaden måtte der føres en adgangsvej, der kunne overdækkes ved en forlængelse af tagkonstruktionen.

De enkelte blokke indeholdende hver et antal rum kunne anbringes i et vist geometrisk system, så at de tilsammen omsluttede ett stort gårdareal, til hvilket adgangen kunne være alene ved passage mellem 2 blokke på et enkelt punkt i systemet.

Byggeriet ville således danne en fængselsgård, der set fra bagsiden ville udgøres af en enkelt mur uden vinduesåbninger, medens facaden kun bestod af vinduer, døre og skillerum mellem de enkelte værelser.

En indsat, der fik anvist et værelse i et sådant bygningskompleks, ville have alle enecellens fordele uden de ulemper, der er knyttet til en celle, der munder ud i fælles korridorer eller andre fællesrum. Med hensyn til de enkelte rums størrelse og indretning kan der peges på celleindretningen i de svenske anstalter Skogome og Tidaholm.

V. BEHANDLINGSMÆSSIGE KONSEKVENSER AF MOTELFORMEN.

Hvis man forestiller sig tilværelsen i anstalten, hvor de indsatte disponerer over hver sit motelværelse, vil det have dybtgående behandlingsmæssige konsekvenser.

Jeg skal rent skitse-mæssigt angive visse af de påregnelige ændringer.

1. Sikkerheden.

Det drejer sig om de indsattes anbringelse i et åbent fængsel, hvor man ikke kan lægge an på mekaniske sikkerhedsforanstaltninger, men det kan dog ikke overses, at bygningskomplekset vil være særdeles let overskueligt, fordi alle indgange og vinduer til værelserne orienteres mod samme areal. Det vil derfor kunne påregnes, at risikoen for undvigelse i *nattetimerne* vil være noget mindre, end risikoen er i øjeblikket, idet den nuværende bygningsmæssige organisation kræver observation af 4 forskellige bygningers 2 sider.

2. Orden og disciplin.

De disciplinære vanskeligheder, der kan opstå i en åben anstalt, hidrører for en ikke uvæsentlig del fra konflikter, der opstår i fællesskabsafdelingernes fællesrum samt i overtrædelse af de regler, der er nødvendige for at regulere tilværelsen, når mange mennesker skal leve på et snævert område. Ved en motelkonstruktion vil de allerfleste af disse konfliktmuligheder elimineres af selve den bygningsmæssige konstruktion. Hvis man ønskede at fastholde kravet om, at de indsatte ikke måtte besøge hinanden på værelserne, måtte der nok forudses overtrædelser af denne regel, og en vis observationskontrol fra terrænet ind gennem vinduerne måtte være nødvendig.

Stort set måtte det forudses, at motelkonstruktionen ville medføre en mere naturlig, civil tilværelsesform, der ville mangle væsentlige træk i de traditionelle forestillinger om fængselsdisciplinen, men hvis man forestiller sig trafikken af grupper af indsatte, der føres fra sted til sted, ændret til enkelte individer, der passerer fra et sted til et andet, vil dette formentlig medføre en almindelig højnelse af ro, orden og disciplin i anstalten. At dette vil være tilfældet, tyder erfaringen fra cafeteriasystemet på. Her var det karakteristiske netop det, at man opløste forplejningsgrupperne til individer, der kom til stede og spiste.

3. Arbejde.

I et motelsystem må man tænke sig, at de indsatte bor i vilkårlig orden i forhold til det arbejde, ved hvilket de er beskæftiget. Det ville derfor næppe være ønskeligt eller praktisk at foretage en opmarching af de enkelte arbejds hold eller arbejdsgrupper. Man kunne snarere tænke sig en ordning, efter hvilken de indsatte på et givet signal (fabriksfløjte) skulle møde til deres arbejde på visse punkter, hvadenten det nu var værkstedet, jernbanestationen eller gartnerens mødested.

4. Undervisning og fritid.

Anstalten disponerer over et skolekompleks, der er så rummeligt, at alle indsatte vil kunne huses i det, hvis de ønsker at del-

tage i den aktivitet, der foregår her i fritiden. Hvis anstaltens husningsform opløses til enkeltbeboelse, vil skolekomplekset i fritiden formentlig få et kulturcenters betydning.

De indsatte, der ønskede det, skulle have adgang til at indfinde sig i skolebygningen når som helst i fritiden for der at læse aviser, drive hobbyvirksomhed eller deltage i aftenlivets organiserede virksomhed af forskellig art. Færdslen til og fra fritidslokalerne kunne finde sted under en lempelig kontrol, men således at der indrømmedes de indsatte adgang til individuel færdsel til og fra skolen. Den indsatte måtte selv vælge, om han ville derover og hvor længe, han ville forblive der.

5. Forsorgsarbejde.

En bygningsmæssig ændring kan ikke antages at ville få konsekvenser for denne side af behandlingsarbejdet.

6. Den personlige påvirkning.

a. Formodningen må være for, at den personlige påvirkning fra planrådernes*) side ville kunne have større effekt, hvis den indsatte havde lejlighed til at vende hjem fra samtaler til et sted, hvor han følte sig privat. Det er naturligvis ikke muligt at skønne over graden af forbedringen, men jeg føler mig overbevist om, at den i mange tilfælde vil være af betydelig størrelse.

b. Påvirkningsarbejdet på arbejdspladserne ville formentlig ikke undergå ændringer i den ene eller den anden retning. Den påvirkning, der foregår fra arbejdsledernes side på værkstederne, på hedeholdene og andre arbejdsgrupper, er formentlig af en ret betydelig intensitet og må i hvert fald ikke undervurderes.

c. Påvirkningen fra de medindsatte kan naturligvis være af positiv karakter, men denne påvirkning finder formentlig fortrinsvis sted under organiseret fritidsarbejde og vil ikke svækkes ved bygningsændringer. Den påvirkning, der finder sted af skadelig karakter, finder formentlig fortrinsvis sted, når de indsatte har lejlighed til ukontrolleret samvær såsom efter afmønstring på fælles sovestuer, i ukontrollerede fælleslokaler og lignende. Motelbygningen ville i væsentlig grad reducere mulighederne for ukontrolleret fællesskab og dermed mulighederne for skadelig påvirkning.

d. Opsynspersonalets påvirkning af de indsatte har mulighed for at udfolde sig i de perioder, da de indsatte udenfor arbejdstiden opholder sig på afdelingerne. Et motelbyggeri, i hvilket der ikke ville være trafik al lede, og i hvilket man måtte overlade dagliglivets små problemer til de indsattes eget initiativ, ville

---

*) Planrådene er de organer, der har ansvaret for de indsattes behandling. Et planråd består af ialt 4 funktionærer, der repræsenterer de vigtigste behandlingsmidler: en leder (viceinspektør), en lærer, en forsorgsmedarbejder og en repræsentant for arbejdsdriften.

medføre, at opsynspersonalets funktioner ville blive begrænsede meget væsentligt. Dels ville der formentlig kun blive anvendelse for en brøkdel af det opsynspersonale, der nu er nødvendigt, dels måtte man tænke sig, at opsynspersonalets rolle i et motelbyggeri væsentligt ville blive af observations- og kontrolmæssig karakter. Det må derfor forudses, at livsformen i et motelfængsel ville reducere opsynspersonalets påvirkning til 0, måske bortset fra vagtmestrene og personalet i skolebygningen, modtagelsesafdelingen og afgangsaafdelingen. Det vil være en beklagelig konsekvens, men jeg vil alligevel tro, at det i forvejen er således, at påvirkningerne fra planrådet, værkpersonalet og medindsatte langt overskygger de muligheder, som opsynspersonalet har, således at tabet vil være overskueligt.

7. Andre behandlingsmidler.

Det kan i almindelighed siges, at for en længere række af andre behandlingsmidler vil motelordningen ikke have indflydelse på selve behandlingsmidlets indhold, for eksempel gruppe-terapi, tøjbytning, forplejning etc., men behandlingsmidlets udfoldelse ville kræve noget mere af den indsatte, der måtte *passé tiderne, møde til bestemte tider på bestemte steder, have ansvaret for, at funktionen gik i gang.*

8. Individet, institutionen og personalet.

Tilværelsen i motelfængslet.

Samspelet mellem de indsatte, personalet og anstaltens geografi ville, såvidt jeg kan se, tendere mod at blive en form, der er karakteriseret ved, at individet, der bor i sit private værelse, får *tilbud om samarbejde, tilbud om at udnytte anstaltens hjælpemidler, tilbud om arbejde, adspredelser, samtaler etc., etc.*, som han kan udnytte i det omfang, han vælger det, og i det omfang, han agter at følge det program med dets tider og funktioner, som er *aftalt* som en overenskomst mellem ham og planrådet.

Tilværelsen vil for den indsatte byde på langt flere muligheder for *valg*, for beslutning, for muligheden af at træffe afgørelser, end tilfældet er i den traditionelle fængselstilværelse.

Det er anstaltens opgave at være parat til at imødekomme den indsattes ønske om assistance og at bistå den indsatte i ethvert rimeligt initiativ fra hans side. Det må være forsvarligt, at anstalten, således som tilfældet allerede er nu, søger at fremkalde ønsket om hjælp og at styrke initiativet, men det må ikke finde sted på nogen pågående eller anmassende måde, idet hjælpen kun kan antages at være effektiv, hvis den virkelig ønskes af den indsatte.

VI. ØKONOMISKE KONSEKVENSER AF DEN BYGNINGS- MÆSSIGE STRUKTURÆNDRING.

Husning efter motelsystemet vil medføre en betydelig reduktion af de nødvendige opsynsposter i anstalten. Da der ikke bliver tale om at regulere en indendørs trafik eller at drage omsorg for de indsattes føring til og fra arbejde, spising eller fritidsområder, vil opsynsposternes funktion alene blive af kontrollerende art. Det må påhvile posterne at holde rede på de indsattes trafik mellem de forskellige lokaliteter ved, at de indsatte passerer en kontrolpost ved indgangen til husningskomplekset. Yderligere må det påhvile opsynsposterne at foretage visitationer samt at formidle meddelelser fra administrationen til de indsatte.

Den totale besparelse ved de nævnte foranstaltninger vil formentlig ligge i en størrelsesorden af mellem 250.000 og 300.000 kr. om året, idet bemærkes, at der også i det lange løb vil kunne påregnes besparelser på inventarkontoen.

VII. KONKLUSION.

Af de fremførte betragtninger mener jeg at kunne drage den slutning, at det er sandsynligt, at man i betydelig grad kan afbøde de med et ophold i et åbent fængsel forbundne skadevirkninger ved, at man anvender en passende arkitektur.

Med sikkerhed kan det udtales, at bygningsformen vil medføre betydelige økonomiske fordele.

C. Rafael.